

WSTĘP

Oddaną do rąk czytelników publikację, będącą pierwszym tomem serii *Nowa Logopedia*, traktować należy jako forum wymiany myśli małopolskich logopedów – członków i sympatyków Małopolskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Logopedycznego. Prezentowany zbiór artykułów zatytułowany *Nowa Logopedia. Zagadnienia mowy i myślenia*, wydany staraniem Oddziału, jest pokłosiem noszącej ten sam tytuł, I Ogólnopolskiej Konferencji Logopedycznej, która odbyła się 16 listopada 2009 r. w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie.

Nowa Logopedia to nie tylko tytuł konferencji czy też naukowego periodyku będącego głosem tych, dla których diagnoza i terapia zaburzeń mowy zakreśla szeroki kontekst psychologiczny i humanistyczny. *Nowa Logopedia* to sposób rozumienia osoby dotkniętej zaburzeniem komunikacji językowej; osoby ograniczanej biologią, lecz mającej prawo do tego, by być pełnoprawnym członkiem rzeczywistości kulturowej. To wreszcie wyraz określonej logopedycznej postawy pojmowanej jako **pełnia czynności diagnostycznych, terapeutycznych i prognostycznych**. *Nowa Logopedia* jest zatem zarówno kierunkiem badań i praktyk logopedycznych, jak i grupą logopedów przyjmujących określoną postawę terapeutyczną.

Niniejszy zbiór studiów został podzielony na dwie części. Pierwszą stanowi swoiste sprawozdanie z I Ogólnopolskiej Konferencji Logopedycznej. Zamieszczono w niej artykuły zawierające treści wygłaszane przez referentów. Drugą część tworzą teksty napisane głównie przez młodych, nierzadko debiutujących na niwie nauki logopedów – początkujących wykładowców i doktorantów krakowskich uczelni: Uniwersytetu Pedagogicznego i Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autorzy, związani z ośrodkami akademickimi, są jednocześnie logopedami-praktykami. Pragnąc podzielić się swym doświadczeniami na temat pracy z osobami z zaburzeniami komunikacji językowej, prezentują refleksje mające przede wszystkim wartość praktyczną. Dlatego też artykuły kierowane są nie tylko do logopedów oraz przedstawicieli środowisk naukowych zajmujących się ich kształceniem, ale także do nauczycieli, psychologów, rodziców oraz wszystkich, którzy stykają się z problemami zaburzeń mowy i myślenia.

Część I – Zagadnienia mowy i myślenia. Teksty pokonferencyjne¹

Fundamentalnym dla postępowania terapeutycznego w zaburzeniach mowy składnikiem jest diagnoza. O możliwościach i sposobach badania funkcji lewopółkulowych, kluczowych dla nabywania języka, traktuje artykuł **Jagody Cieszyńskiej-Rożek** *Diagnoza funkcji lewej półkuli mózgu i jej wpływ na programowanie terapii dzieci w wieku przedszkolnym*. Jak wynika z doniesień współczesnych badań, lewopółkulowe umiejętności psychiczne determinują nie tylko nabywanie mowy, ale – w świetle filozofii humanistycznej – warunkują także myślenie, a poprzez nie – interpretację rzeczywistości. Dowodem na wzajemne uwarunkowania tych korelatów są przytoczone przez **Mirosława Michalika** studia z zakresu terapii dziecka z upośledzeniem intelektualnym. Autor artykułu *Między językiem, myśleniem a rzeczywistością – budowanie kompetencji gramatyczno-leksykalnej dziecka podejrzanego o upośledzenie intelektualne. Studium przypadku* w oparciu o doświadczenia w terapii z dziećmi z głębokimi zaburzeniami komunikacji, dokonał modyfikacji trójkąta semantycznego Ogdena i Richarda, wykazując wzajemne, bezpośrednie oddziaływania pomiędzy myśleniem, językiem a percepcją rzeczywistości. Także badania przeprowadzone przez **Annę Skoczek** wśród dzieci w wieku wczesnoszkolnym ze specyficznymi zaburzeniami rozwojowymi języka (SLI) wykazały istotny związek pomiędzy sposobem mówienia a umiejętnością precyzowania myśli. Wyniki tych badań zawarte zostały w studium *Myślenie przyczynowo-skutkowe u dzieci ze specyficznymi zaburzeniami rozwoju językowego (SLI)*. O problemach w przyswajaniu podsystemów językowych w przypadku bilingwizmu pisze **Edyta Saran-Pasoń** w artykule *Kształtowanie się systemu fonetyczno-fonologicznego u dzieci jedno- i dwujęzycznych w wieku od 3. do 5. roku życia*. Autorka, wykorzystując wieloletnie doświadczenie w pracy z dziećmi dwujęzycznymi, opisuje badania porównawcze w sposobie nabywania systemu fonetyczno-fonologicznego przez dzieci dwujęzyczne, dla których jeden z języków jest dominujący, oraz u dzieci korzystających z obu systemów językowych w takim samym stopniu.

Podstawą działań terapeutyczno-prognostycznych jest przekonanie, że rzeczywistość determinuje język – a zatem działania terapeutyczne warunkują rozwój mowy i myślenia u osób z zaburzeniami komunikacji. Przekonanie to stało się inspiracją do stworzenia metody, która zoptymalizowałaby działania terapeutyczne. Symultaniczno-sekwencyjna nauka

¹ Z uwagi na powiązania tematyczne artykuły zawarte w pierwszej części tomu nie są odwzorowaniem kolejności referatów wygłoszonych podczas I Ogólnopolskiej Konferencji Małopolskiego Oddziału PTL.

czytania, uwzględniająca neurologiczne, psychiczne oraz językowe podłoże komunikacji, skupia się na holistycznej stymulacji rozwoju intelektualnego, językowego oraz społecznego. Metodyka postępowania oraz skutki terapii opartej na symultaniczno-sekwencyjnej nauce czytania z dziećmi z głębokimi zaburzeniami języka zawarta jest w artykułach **Kariny Bik** *Stymulacja funkcji lewej półkuli mózgu w terapii dzieci z obniżoną sprawnością intelektualną*, **Marty Korendo** *Zaburzenia lewopółkulowe u dzieci z zespołem Aspergera* oraz **Zdzisławy Orłowskiej-Popek** *Praca nad budowaniem systemu językowego u niestyszających dzieci z implantem ślimakowym*.

Pierwszą część tomu zamykają rozważania o organicznych zaburzeniach zakłócających prawidłowy rozwój mowy. Wykazane zależności między filo- i ontogenetycznym rozwojem narządu mowy oraz wykorzystywane naturalne możliwości narządu żucia do tworzenia systemu fonetyczno-fonologicznego języka, mają fundamentalne znaczenie dla rozwijania sprawności językowych. *Czynności pokarmowe jako przedmiot diagnozy i terapii logopedycznej* **Danuty Pluty-Wojciechowskiej**, to także wskazówki dotyczące logopedycznego postępowania w przypadku zaburzeń funkcji pokarmowych, będących jednym z determinantów rozwoju mowy, w tym sprawności artykulacyjnej

Część II – Związek mowy i myślenia w diagnozie i terapii logopedycznej

Druga część tomu uzupełnia badania poświęcone tematyce mowy i myślenia. O zaburzeniach mowy i sprawności psychicznych wynikających z uszkodzeń neurologicznych traktują badania dotyczące FAS oraz afazji. **Halina Pawłowska-Jaroń** w studium *Dziecko z Płodowym Zespołem Alkoholowym. Specyfika mowy i myślenia* wykazuje destrukcyjny wpływ FAS na kształtowanie się mowy, sprawności intelektualnych oraz społecznych u dzieci, których matki na skutek spożywanego w ciąży alkoholu, spowodowały patologiczne zmiany anatomiczne i funkcjonalne poszczególnych części OUN. Natomiast o zależnościach neuropsychologicznych języka i myślenia w patomechanizmie występującym po uszkodzeniu struktur mózgowych odpowiedzialnych za język traktuje artykuł *Myślenie i mowa w zaburzeniach afatycznych* **Ewy Bradlińskiej**.

O skutecznej stymulacji sensorycznej, głównie poprzez zmysł słuchu, i jej wpływie dla niwelowania skutków deprivacji sensorycznej traktują artykuły **Małgorzaty Krajewskiej** *Dziecko z zaburzonym słuchem fonemowym - problem diagnozy i terapii* oraz **Anny Hetman** *Wpływ uwagi słuchowej na kształtowanie sprawności językowych i myślenia*. Pierwszy z tekstów dotyczy diagnozy słuchu fonemowego oraz jego wpływu na kształtowanie

się sprawności komunikacyjnej rozpatrywanej w odniesieniu do procesów poznawczych – takich jak odbiór mowy. Drugi natomiast prezentuje audio-psycho-lingwistyczną metodę stymulacji, tzw. Metodę Tomatisa, która nie tylko ocenia zdolność słuchową, lecz także wykorzystując dźwięki o wysokiej częstotliwości, stymuluje zaburzone ośrodki odpowiedzialne za percepcję bodźców słuchowych.

Kształtowanie umiejętności językowych odbywa się w aspekcie generowania mowy oraz jej rozumienia. Stymulacja umiejętności psychicznych warunkujących zdolności językowe jest sprawą bezdyskusyjną. Jednak należy pamiętać o pojawiającym się w tej korelacji specyficznym sprzężeniu zwrotnym – również ćwiczenia językowe usprawniają procesy psychiczne, a zatem także myślenie. Badania przytoczone przez **Martę Marszałek** w artykule *Rozumienie znaczeń słów przez dzieci z zespołem Downa. Analiza przykładów* dowodzą, że konieczne jest odkrycie znaczenia słów, by ćwiczone pojęcia stały się elementem rzeczywistości. Tezę tę przenoszą na wyższy poziom organizacji językowej badania **Anny Siudak**, która w artykule pt. *Konceptualizacja świata poprzez metaforę. Analiza wypowiedzi niesłyszącego chłopca*, dokonując rozważań nad psychogenetycznymi oraz neurologicznymi determinantami abstrakcyjnego myślenia oraz posiłkując się precyzyjnymi analizami wypowiedzi badanego, obala pogląd, jakoby osoby niesłyszące nie rozumiały znaczeń niedosłownych. Badania własne autorki wykazały, iż odpowiednia stymulacja, zapewniająca bazowe zdolności mentalne, umożliwia stopniową interioryzację znaczeń przenośnych.

Z uwagi na przekonanie o świecie ukrytym poza słowami, metodologiczne pola logopedii coraz częściej zasilają badania prowadzone na gruncie bilingwizmu. Dzięki różnicom pomiędzy językami uświadamiamy sobie własne zakorzenienie językowo-kulturowe, a zatem także – mentalne. Inspirowane tymi rozważaniami badania **Pauliny Wójcik** stały się substratem studium pt. *Kompetencja leksykalna a obrazowanie myśli słowami przez osoby dwujęzyczne*. Z kolei bilingwizm jako zjawisko determinujące kształt językowego obrazu świata omawia **Rafał Młyński** w tekście *Obraz rodziny w wypowiedziach bilingwalnego chłopca*.

Tom zamyka opracowanie **Magdaleny Mili** pt. *Programowanie języka dziecka alalicznego. Terapia przez zabawę*, w którym zaprezentowano oryginalną strategię postępowania logopedycznego mającą służyć budowaniu kompetencji językowej u dzieci alalicznych.

Mamy nadzieję, iż oddany w Państwa ręce tom przyczyni się do pogłębienia wiedzy na temat relacji zachodzących między mową a myśleniem; relacji zakłóconej specyfiką funkcjonowania osób dotkniętych zaburzeniami komunikacji językowej. Wierzymy, iż zaprezentowane teksty pomogą w organizowaniu skuteczniejszych działań terapeutycznych w duchu *Nowej Logopedii*.

Dziękujemy Autorom artykułów, naszym Nauczycielom i Współpracownikom, za dzielenie się swą wiedzą i doświadczeniem. W szczególny sposób wyrażamy wdzięczność Pani Profesor dr hab. Annie Kowalskiej za recenzję, wiedzę, czas i życzliwość. Jej merytoryczne wskazówki i zrozumienie zaważyły na wartości książki.

Miroslaw Michalik
Anna Siudak